

Rypeprosjektet i Roltdalen

Av Hans Chr. Pedersen

Som mange sikkert har lagt merke til, har det i de siste årene pågått en debatt om betydningen av jakt på lirypebestanden. Årsaken til diskusjonen er at man har fått en økt forståelse for at lirypebestanden ikke er en ubegrenset ressurs, hvor man kan ta ut det man orker og evner.

Etter flere relativt svake produksjonsår har man i mange sør- og midt-norske terrengindikasjoner på at jaktuttaket kan ha vært for stort. Rypebestanden er med andre ord en begrenset ressurs, som i likhet med sild og elg bør forvaltes etter produksjonsgrunnlaget.

Men hvor mye tåler egentlig rypebestanden av jaktuttak, og hvordan bør den forvaltes? På dette feltet er det mange som tror og mener, men få, om noen, som egentlig vet svaret. For å bøte på denne kunnskapsmangelen, har vi i NINA (Norsk institutt for naturforskning) i samarbeid med Universitetet i Oslo, Høgskolen i Nord-Trøndelag og Statsskog Finnmark, startet en undersøkelse der vi skal prøve forskjellige forvaltningsalternativ (jaktuttak) for å se hva lirypebestanden tåler. Undersøkelsen som er planlagt for perioden 1996-2000, vil forhåpentligvis gi oss nødvendig kunnskap om hvordan vi skal forvalte rypebestanden og styre jaktuttaket i et langsiktig perspektiv - til beste for alle landets rype-entusiaster.

For å øke overføringsverdien av denne undersøkelsen til å gjelde de fleste norske rypeområder, disponerer vi totalt over 300 km² rypeterreng i 3 hovedområder. Det ene hovedområdet ligger i Finnmark (mellom Karasjok og Øvre Anarjokka nasjonalpark), det andre ligger i Ålen/Dalsbygda, og det tredje ligger i Meråker/Selbu. Disse hovedområdene deles igjen opp i terrenger på størrelse med et vanlig jaktterreng og innenfor hovedområdet Meråker/Selbu utgjør de øvre deler av Roltdalen Statsalmenning et slikt terreng. Her har Selbu Fjellstyre latt oss disponere ca. 30 km² i området rundt Schulzhytta og innover mot Meråker-grensa.

Et av hovedmålene med prosjektet er at vi gjennom kontrollert jakt skal se på eventuelle endringer i neste års hekkebestand. Vi benytter derfor forskjellige uttaksprosenten i forhold til høstbestanden; 0% uttak (dvs. fredet terreng), 15% uttak og 30% uttak. De forskjellige uttaksprosentene skal rullere mellom terrengene fra år til år.

For å vite hva 15% og 30% blir i antall ryper, må vi takserer rypebestanden grundig. Dette gjøres i august etter utlagte linjer som går på kryss og tvers av terrenget. På bakgrunn av denne takseringen anslås størrelsen på rypebestanden og det fastsettes en

På bakgrunn av tidligere undersøkelser har det lenge blitt hevdet at norske rypejegere skyter i gjennomsnitt ca. 10% av høstbestanden hvert år, og at jakta derfor ikke har noen betydning for rypebestanden. Nyere undersøkelser både fra Norge og Sverige har imidlertid vist at rypejegere kan høste mer enn 50% av høstbestanden. Hvilken betydning jakta har under slike betingelser er et ubesvart spørsmål. Foto Dag H. Karlsen.

kvote for hvor mange ryper som kan felles avhengig av uttaksprosent. For å undersøke hva denne avskytingen har å si for bestanden, takseres hekkebestanden etter de samme utlagte linjene våren etter. På denne måten håper vi å komme fram til det optimale uttaket i et langsiktig perspektiv.

Men dette eksperimentet gir oss bare en del av den kunnskap som skal til for å vurdere jaktuttakets betydning for bestanden! For å forklare dette nærmere kan vi tenke oss

at rypejegerne ett år skyter 30% av høstbestanden. For å vurdere dette uttaket, takserer vi hekkebestanden neste vår. Hvis vi da finner flust med ryper, kan vi da konkludere med at 30% var et forsvarlig uttak? Men hva om en del av disse vårrypene kom fra et nabo-terreng med lavt jakttrykk? Da kan konklusjonen bli en helt annen: At 30% egentlig er en overbeskatning, men at dette uttaket blir "rettet opp" ved at en del ryper kommer inn fra områder med mindre jakt.

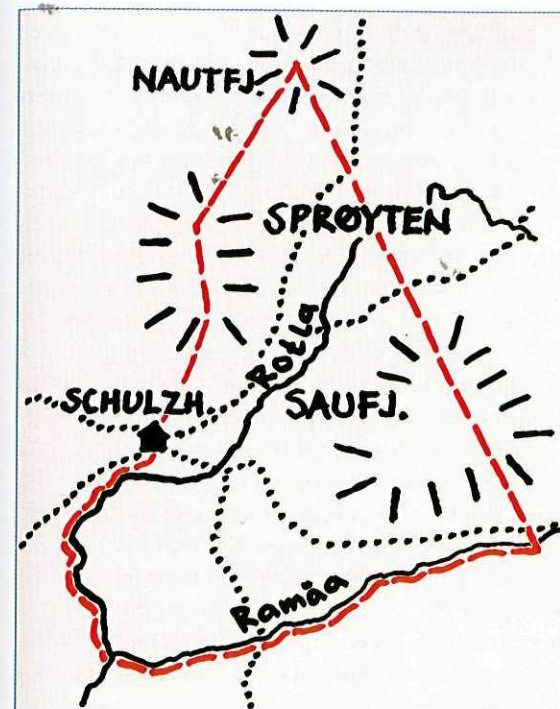
Dette betyr at vi i tillegg til de kontrollerte jaktuttakene, også må ha data på rypenes forflytninger. Hvordan har vi tenkt å gjøre dette? Svaret er like enkelt som det er arbeidskrevende: Radiosendere. Ved hjelp av radiosendere kan vi følge rypenes forflytninger, og det har vi tenkt å gjøre til fots, med fly og med snøscooter. Men å merke ryper med radiosendere er så vanskelig og kostnadskrevende at dette bare gjøres i ett av de tre hovedområdene, nemlig Meråker/Selbu.

I Roltdalen ble rypebestanden første gang taksert i august -96. Det er "lagt ut" ca. 60 km med takseringlinjer i terrenget som ligger på Selbu-sida. I prosjektsammenheng har vi delt "Selbu-biten" i to terrenger; Roltdal/Selbu og Roltdal/Meråker. Grensa mellom disse går slik at den delen som ligger mellom Saufjellet-Sprøyten-Nautfjellet og grensa til Meråker inngår i Roltdal/Meråker. Når vi beregner kvoter for jakta gjøres dette på grunnlag av bestanden i Roltdal/Selbu og Roltdal/Meråker, men vi beregner en felles kvote for hele "Selbu-biten", siden denne jaktes av jegere som har jaktkort i hele Roltdalen Statsalmenning.

Så langt har terrenget i Roltdalen hatt 30% uttak (1996) og 15% uttak (1997) (se tabellen). Etter våre planer vil denne delen av Roltdalen Statsalmenning være fredet (0% uttak) i 1998. Dette betyr ikke at det ikke selges jaktkort, men at all jakt dette året skal skje i almenningen utenfor vårt prosjektområde.

Utover de restriksjoner som ligger i at jakta stoppes når kvoten er skutt, vil jakta uansett bli avsluttet 1. november. Dette gjøres fordi vi skal sammenligne betydningen av jakta mellom de ulike terrengene. For å sette situasjonen på spissen, så kan vi ikke sammenligne terreng hvor man i det ene skjøt mest fugl i september, mens man i det andre skjøt mye vinterfugl. Dette fordi en stamfugl (skutt om vinteren) er et større tap for bestanden, enn en skutt høstrype. Når det gjelder fjellrypejakt, så er det ingen restriksjoner på denne i den tid og de år det også drives lirypejakt i terrenget. Alle vet at det i en jaktsituasjon ofte er umulig å skille mellom fjell- og lirype. Når vi stopper lirypejakta, må vi derfor innstille all rypejakt, slik at riktig antall liryper blir felt.

De fleste av rypejegerne vi har hatt kontakt med under jakta, har hatt husrom på Schulzhytta.

Kartet viser området av Roltdalen Statsalmenning som inngår i prosjektet.

Under jakta har vi holdt til på Svenskmoen, og vi har daglig besøkt jegerne på Schulzhytta og andre husvære/voller hvor Roltdalsjegere bor. På denne måten har vi fått en daglig oppdatering på hvor mange ryper som er skutt, vi har aldersbestemt rypene for å kunne utarbeide indeks for kyllingproduksjon, vi har fått informasjon om ryper som er radiomerket eller merket på annen måte, og vi har sist, men ikke minst, fått god kontakt med dem som jakter i området. Dette samarbeidet har gått over all forventning, og i dag er flere av jegerne i Roltdalen med på takseringsarbeidet vår og høst.

Før prosjektet ble startet opp var det adskillig skepsis knyttet til hvorvidt det var mulig å begrense jaktuttaket gjennom å stoppe jakta når kvoten var nådd. Dette gjaldt spesielt for "almenningsjakta". Erfaringene fra to år med "prosjektjakt" viser at kvotejakt lar seg gjennomføre på private terreng med faste leietagere, såvel som i almenninger, med vanlig kortsalg. Vår erfaring er at jegerne fullt ut aksepterte at jakta ble innstilt når kvoten var fylt, og vi har ingen indikasjoner på at vårt opplegg har blitt "boikottet".

